

Postatörténelmi adatok levéltári felkutatása.

Irta: Dr. MONUS FERENC m. kir. postatitkár.

Köztudomású az a tény, hogy a XVI-ik században szervezett magyar posta, keletkezése után elsőnek állott a kulturális haladás szolgálatába, amidőn a magánosok érdekeit is szem előtt tartva, lehetővé tette az egymással való érintkezést. Elvitathatatlan az is, hogy a mohácsi csatavesztést követő időkben, amikor az ország darabokra szakadt s az országos ügyeket intézők, az ország különböző részeiben, birtokaikon húzódtak meg — a mai értelemben vett, habár teljesen kezdetleges postaszervezet teremtett közöttük bizonyos érintkezést s éppen eme érintkezési lehetőség adottsága folytán terjedt el oly rohamosan a XVI-ik század 30-as, 40-es éveiben nálunk a levelezés s ezzel kapcsolatosan a szervezett hírközlítés.

Ha egy közintézmény (mert a posta, ha eleinte nem is minden tekintetben, de későbbben azzá lett) már születése után olyan óriási jelentőséggel bíró tényezője lesz az ország életének, úgy annak egész további fejlődése érdemes arra, hogy különös figyelmünkre méltassuk.

Csak futólag tekintsünk vissza a postaintézmény keletkezéséig: műveltségünk többszázéves gazdag és tanulságos anyagát tárja elénk; megközelítőleg egységes képét adja az egyes korok postája fokozatos fejlődésének, melyből igazolva látjuk azt, hogy a mindenkori magyar postaintézmény már a legrégebbi időben is, milyen érzékeny fokmérője volt az ország, a társadalom belső életének. Amilyen volt a közállapot az egyes századokban, ahogy változott az, a különféle külső vagy belső hatások következtében: aszerint alakult, aszerint fejlődött vagy visszaesett az ország postaszervezete is.

A mi négyszázéves postaintézményünknek nagyon érdekes multja van s intézményünket akkor értékeljük igazán, ha fejlődése minden fázisával behatóan foglalkozunk, ha igyekszünk minden vonatkozásaiban alaposan megismerni s mindent elkövetni arra, hogy a mult eseményeit eddig nem ismert új adatokkal kiegészíthessük.

A posta történetét képező s eddig, nagy szorgalommal felkutatott, feldolgozott anyag, rávilágító szövetneke nagyszerű multunk soha nem pihenő, mozgalmas életének s nem egy fényes lapját adja postaintézményünk eseményekben gazdag voltának.

Azonban az eddig ismert anyag, az említettek mellett is itt-ott hiányos, hézagos, nem teljes. Hiányzik abból az a sok-sok apró mozaik, amely a vidéki városok levéltáraiban őrzött régi városi tanácsjegyzőkönyvekben, feljegyzésekben, magánlevelekben, egykorú egyéb írásokban el van rejtve az érdeklődők, a szakértők szeme elől, így nélkülözni kénytelen azokat a posta általános történelme is. Pedig mennyire szükséges volna ez adatokat megismerni s rendszerbe foglalni. Hiszen minden legkisebb feltárt és nyilvánosságra hozott adat is, mely talán első pillanatra helyi érdekűnek, jelentéktelennek látszik, hézagpótló, fontos és nagyjelentőségű lehet az általános postatörténelem szempontjából. — Annak megítéléséhez pedig, hogy a felkutatott adatok mennyiben jelentősek és fontosak az említett szempontból, — szükséges a postaintézmény egész eddigi

fejlődésének történetét ismerni, mert csak így hasznosíthatjuk azokat kellő eredménnyel.

A levéltári kutatás munkája nem könnyű, sőt sokszor nagy fáradtsággal jár, igen nagy türelmet igényel. De egy-egy nem várt, nem remélt eredmény annál nagyobb gyönyörűséget nyújt a kutatónak, mely aztán újabb kutató, kereső munkára ösztönöz. — Nem napok, sokszor hetek telnek el, úgyszólván minden eredmény nélkül, de azért nem szabad csüggedni, a további kitartó munka vagy sokszor véletlen mégis csak hoz valamelyes eredményt.

Az elmúlt év végén a debreceni postaigazgatósági kerület vezetőjének megbízásából, abba a szerencsés helyzetbe kerültem, hogy a debreceni városi levéltár rendkívül gazdag és példásan rendezett anyagában, a régi Debrecen postájára vonatkozó adatok után kutattam. Debrecen város főlevéltárosának lekötelező baráti szívéssége lehetővé tette, a nem éppen könnyű munkát. Bizony sokszor napokon keresztül elcsüggedve, többször már-már vesztett hittel az eredménytelenségen, majd egy-egy figyelemreméltó adat, esetleg véletlen felbukkanásánál ujjongó lelkesedéssel eltelve dolgoztam.

Csak egy példát említek a véletlen szerepére a kutató munkánál: a XVIII-ik század második évtizedében, a Rákóczi-féle szabadságharc leverése után, az új szervezett posta nyomait kerestem Debrecenben s minden igyekezetem hiábavalónak látszott, — az 1735. évig semmiféle feljegyzést vagy adatot nem találtam arra nézve, hogy Debrecenben szervezett posta működött volna. Ekkor a Déry-múzeum tudós igazgatója, Debrecen város egykori főbírájának Diószegi Sámuelnek 1716. évben keltezett végrendeletére hívta fel figyelmemet. Lázás izgalommal, fojtott lélekzettel olvastam az első részt, elfakult több, mint kétszázéves öreg írást, mely megnyitotta előttem Debrecen postai életének egy emlékezetes szép fejezetét. 1715-től 1722. évig eseményekben gazdag képe tárult fel előttem Debrecen város postai életének; de a Déry-múzeum igazgatójának figyelmeztetése nélkül eszembe sem jut végrendeletekben kutatni.

Különösen sarkalt nehéz, fárasztó és szokatlan munkámban, hogy a régi írássok közt nehezen botorkálva, igazi megértéssel segített előre a városi levéltár egyik kiváló tisztviselője.

Kincses tárházak, a vidéki városi levéltárak öreg, megfakult okmányai, levelei; bizonyára akad azokban elég sok, eddig nem ismert postatörténelmi anyag, a krónikás öröme.

A modern történetírás legfőbb forrásai a régi oklevelek, okmányok, régi iratok, feljegyzések, ezekből táplálkozik, ezekből él, ezek nélkül nem érheti el célját. Ezek a források azok, amelyek igazi képét adják dicsőséges multunknak. — Méltóan csak akkor szolgáljuk a mi nagyszerű, sok százados multa visszatekintő postaintézményünk érdekeit, ha a vidéki levéltárakban lévő postai vonatkozású adatokat szorgalmasan felkutatjuk, a századok homályából napfényre hozzuk s értékesítjük mindnyájunk javára.

Sajnos, e tekintetben elég szűk keretekre vagyunk jelenleg korlátozva, mert az elszakított területek levéltárainak felkutatása ezidőszereint lehetetlen, éppen ezért Csonkaországunk meglévő okleveles és egyéb adatait kell átkutatnunk s az azokban talált anyagot kell feldolgoznunk. Vegyünk magunknak erre időt és fáradtságot, válogassuk ki a szükséges és eddig ismeretlen, hiányzó vagy jellemző adatokat, rakosgassuk egy-

más mellé szeretettel a mult idők sok vihart látott s kegyeletes kezekkel őrzött emlékeit, hogy újabb adatokkal szaporíthassuk postatörténelmünk anyagát. Ha talán egy-egy elrejtett, de nyilvánosságra hozott adat újat nem ad, de esetleg helyreigazít vagy feltevéseken alapuló megállapításokat, tényekkel eléggé alá nem támasztott adatokat helyez helyes világításba.

És amikor szerény tehetségünk szerint, a mi dicsőséges szép multtal ékeskedő postaintézményünk rekonstruálási munkálatait végezzük, ugyanakkor rég elmúlt időknek kedves emlékeivel üdítjük a lelkünket és erőt merítünk a multak eseményeiből, történéseiből — az eljövendő szebb jövőre.

A m. kir. posta kártérítési felelőssége a postautalványra (postatakarékpénztári csekkfizetési utalványra) befizetett összegért.

Iria: Dr. KRAJCSIK GÉZA m. kir. postatanácsos.

A Postaüzleti Szabályzat a posta kártérítési kötelezettsége tekintetében a következő rendelkezést tartalmazza: „A posta kártérítési kötelezettsége megszűnik: a) ha a küldemény feladása (utalvány befizetése) napját követő egy éven belül sem a feladó, sem a címzett részéről írásbeli vagy a postánál írásbafoglalt szóbeli felszólalás nem történt”.

Ez a rendelkezés világosan és félre nem érthető módon kimondja, hogy a posta ellen kártérítési igényt érvényesíteni csak a küldemény feladása napját, postautalványoknál a pénzösszeg befizetése napját követő egy évig lehet. Ha tehát a postautalvány feladója vagy címzettje a jelzett egy éven belül fel nem szólal, illetve kártérítési igényét a postával szemben nem érvényesíti, ezt az igényét elveszti, mert a posta kártérítési kötelezettsége megszűnt. A keresetőségi jog érvényesítésére nézve megállapított egy évi határidő elmulasztásának oka a kártérítési kötelezettség szempontjából teljesen közömbös. Az érdekeltnek ugyanis ismernie kell azokat a feltételeket, amelyek mellett a posta szolgálatait igénybevette, illetve tudnia kell, hogy a posta igénybevételének tényével közte és a posta között létrejött szerződés tekintetében a Postaüzleti Szabályzatban foglalt rendelkezések az irányadók s hogy ebből a szerződésből felmerülő kérdések nem az általános jogszabályok, hanem a m. kir. kereskedelemügyi miniszter által közhírré tett Postaüzleti Szabályzatban foglalt rendelkezések alapján bíraltatnak el. A postát igénybevevő fél részéről tehát nem történhetik hivatkozás arra, hogy a P. Ü. Sz. rendelkezéseiről tudomása nem volt s így az reá nézve kötelező erővel nem bírhat s nem vitathatja a közte és a posta között létrejött jogviszonyból keletkezett kártérítési kötelezettség tekintetében az általános magánjogi elévülési időnek fennállását, mert a netán szenvedett joghátrány alól nem mentesíthet a vonatkozó jogszabálynak, illetve a szerződéses feltételeknek nem ismerése. Nem fogadható el érvelésnek a fél részéről az sem, hogy az elévülési időn